

A jászvásári Banu templom szentélymennyezetén lévő falkép restaurálása

Bogdan Ungurean

A templom

A Mindenszentek Vasárnapjának szentelt Banu templom Jászvásáron (Iași) a Banu utca 9. szám alatt épült (1–2. kép). A környékén több más műemlék található (az Egyesülés Múzeuma, a Nemzeti Iskola, a Sárga Árok, stb.). A jelenlegi helyén eredetileg – 1705–1800 között – egy tölgyfagerendákból épült templom állt. A Savin Zmucilă vel Ban által 1705-ben épített kis templom a város szélén a Bahlui pataknak a Nagy Árokig (ma Sárga Árok) terjedő alsó teraszán helyezkedett el, területét a Vám utcában („Cărvăsăriei”) vásárolták. A régészeti kutatások azt bizonyítják, hogy a fatemplom oltára a jelenlegi templom előcsarnokában helyezkedett el. Az egykori oltár központi alapkövei itt kerültek bemutatásra.

A Savin Banu által alapított kis templomot – Szűz Mária elszenderülésének szentelve¹ – 1705. június 15-én avatta fel Misail, Szucsáva és Moldova metropolitája.

A város fejlődésével az épület befogadóképessége kicsinek bizonyult, állaga romlott, így új templomot kellett építeni. Az egyházközség mellett Jacob Stamati metropolita nagyobb összeggel járult hozzá az építéshez. Az alapító „Banu” elnevezéshez mind a papok, mind az adományozók hagyományosan ragaszkodtak, ezáltal ők maguk is alapítókká váltak. Az új templom terveinek készítője, valamint a munkálatok felvigyázója az erdélyi Herr Leopold volt.

Az ikonosztáz

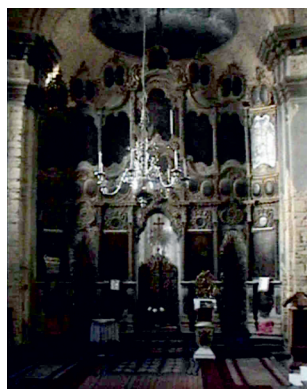
A rokokó hatást mutató, moldvai barokk stílusban faragott ikonosztázt 1802-ben festette a bécsi iskolázottságú Eustație Altini², neoklasszicista stílusban, tempera grassa technikával.

A szentélyfalat többször átfestették. A faragványokat több réteg bronzpor, a faelemeket különböző olaj- és alkidalapú festékrétegek fedték. Az átfestések az ikonokat is érintették (3–4. kép).

A műemlék helyreállítása 2012-ben fejeződött be az ikonosztáz és a szószek teljes restaurálásával „A jászvásári történelmi műemlék „Banu” templom rehabilitációja és turisztikai fejlesztése” c. európai projekt keretén belül.

1–2. kép. A Banu templom az építészeti restaurálás előtt és után.

3–4. kép. Az ikonosztáz a restaurálási beavatkozások előtt és után.

A falfestmény

A templombelső viszonylag kevés falfelülete díszített, teljesen soha nem volt kifestve. Dr. Paul Mihail pap kutatásai arra engednek következtetni, hogy Eustație Altini legkésőbb 1803 februárjában kezdte a falkép festését, olajtechnikával. Iacob Stamati metropolita 1803. március 9-i halála után a falfestészeti munkálatokat feltételezhetően leállították, csak a szentély boltíves mennyezetének festménye, a kezét imádkozásra táró Istenanya ábrázolás készült el, Eustație Altini-nek tulajdonítva (5–6. kép). A későbbi murális munkák közül mindössze egy kisebb részlet maradt fenn az előcsarnok északi falának ablaka alatt, feltehetően az 1882–83-as, vagy az 1904-es időszakból.

¹ Nagyboldogasszony, augusztus 15.

² Eustație (Eustache) Altini, Zagora 1772? – 1815 Iași.

5. kép. A mennyezetfestmény restaurálás előtti állapota.

6. kép. A mennyezetfestmény restaurálás előtti állapota, részlet.

7. kép. Részlet a levédett mennyezetfestményről.

8. kép. Részlet a repedezett részről.

A falfestmény restaurálása

A 2010-ben kezdődött építészeti restaurálási munkálatok együtt jártak az egész épület falszerkezetének megerősítésével, ezért szükséges volt a szentélymennyezet festményének megelőző megerősítése, annak érdekében, hogy a boltozatot alá tudják dúcolni.

A megelőző megerősítést három egymás utáni papír, illetve textilréteg – japánpapír, vékony, félig áttetsző papír és géz – szerves ragasztókkal (10%-os CMC³ és 5–7%-os halenyvoldat) való felhordásával valósult meg (7. kép). A műemlék szerkezetén történt beavatkozások hatására az említett védőrétegeken repedések alakultak ki, amelyek az eredeti festékréteg számos hiányosságára is fényt derítettek. A védőréteg hasadását a korábban a fal megerősítése céljából befecskendezett szilárdítóanyag magas nedvességtartalma okozta, ami felduzzasztotta a szerves ragasztót, majd a száradás során bekövetkezett zsugorodás a védőrétegben feszültséget keltve további repedéseket okozott a festékrétegben is (8. kép). A károsodott területek ideiglenes alátámasztása után a védőréteg eltávolítására került sor a ragasztóanyag meleg vízzel történt újbóli felduzzasztása által. A papír és textil rétegeket kézzel távolítottuk el.

9–10. kép. A levált részek rögzítése.

A zsugorodott részeket meleg halenyv oldattal rögzítettük, majd ezután a levált töredékeket visszahelyeztük eredeti helyükre, és alátámasztást alkalmazva rögzítettük. A műveletre szakaszonként, lépésről lépésre került sor, a terület folyamatos ellenőrzése mellett. A megerősítő rétegek eltávolítását és a halenyves rögzítést váltakozva végeztük. Egyes felületeken a védőrétegek eltávolítása után japánpapírt kellett alkalmaznunk annak érdekében, hogy a festékrétegeket sikeresen visszarögzítsük a hordozóhoz (alapozáshoz). A műveletet – a száradási idők betartása mellett – többször ismételtük: feláztattuk a régi rögzítő réteget, új japánpapír réteget hordtunk fel enyvoldat segítségével, majd nyomás alatt rögzítettük és száradni hagytuk. Ezt a műveletet addig ismételtük, amíg a festék-

³ Metylan, karboxi-metil-cellulóz nátrium sója.

11–12. kép. A korábbi, nem megfelelő beavatkozásokból eredő rétegek eltávolítása.

13. kép.
Az eredeti vakolatrétegek rögzítése.

réteg teljesen kisimult és rögzült. Minden újabb rögzítés után egyre kevesebb felváltást tapasztaltunk (9–10. kép).

Az előzetes rétegelemzés alapján meghatároztuk a mechanikus beavatkozást igénylő területeket a korábbi, nem megfelelő beavatkozások – egymáson lévő meszelésrétegek, vakolások – eltávolítása érdekében. Ezt a festményrészletek eredeti széleinek biztosítása követte PLM⁴ befecskendezésével és mészalapú habarccsal.

Az eredeti vakolatrészekre később felhordott, idegen anyagok (pl. kalcium-kazeinát) 10% etanolt tartalmazó vizes oldattal történő átítatása után került sor azok fizikai eltávolítására szikével, vésőkkel és dörzsgumival (11–12. kép).

Akusztikus ellenőrzés során bejelöltük a festmény felületén azokat a helyeket, amelyek a vakolatrétegek leválására utaltak. Az elkészített lyukakon át előzetesen alkoholos vizes oldatot juttatunk be, hogy az anyag pórusai kinyíljanak, és hogy a nyomás alatt fecskendezett PLM-t jobban be tudjon hatolni az alsó rétegekbe. Esetenként alátámasztást is alkalmaztunk a festett rétegek állandó nyomáskiegyenlítése érdekében (13. kép).

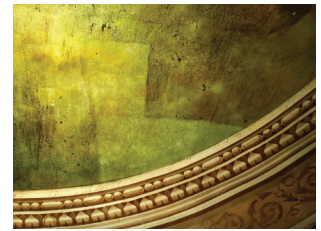
A szennyeződések oldását két lépésben végeztük. A felületi szennyeződések eltávolításához először egy vizes alapú, 10% etanolt és 10% C2000-t⁵ tartalmazó keveréket használtunk. Az oldás mellett mechanikus tisztítást is alkalmaztunk különböző keménységfokozatú dörzspapírokkal (14–15. kép).

⁴ Hidraulikus mész és puzzolan (vulkáni tufa) alapú injektáló vakolat. Elnevezése kidolgozóinak, Paulo és Laura Mora nevének kezdőbetűjéből származik. Romániai forgalmazója az olasz CTS cég nagyszabenyi fiókja.

⁵ A Contrad 2000 anionos és nem-ionos felületaktív anyagok, stabilizáló szerek, lúgok, detergensok és nem-foszfát alapú komplexképző szerek vizes bázisú emulziója. kevesebb, mint 3 tömeg% kálium-hidroxidot tartalmaz. Nem tartalmaz foszfátokat, enzimeket, EDTA/NTA-t vagy klóros fehérítőket. Nem korrozív, nem mérgező, biológiailag lebomlik. <http://www.sinopiarestauro.it/public/upload/documenti/ST/pulitori/contrad2000.pdf>, SINOPIA S.A.S. Via Poliziano, 56/A. 10153 TORINO (TO). info@sinopiarestauro.it

14–15. kép. A vízben oldódó szennyeződések eltávolítása.

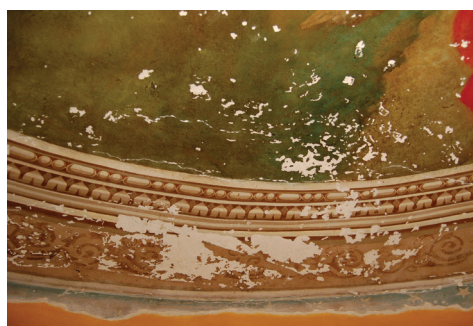

16–18. kép. A szennyeződések és lerakódások eltávolítása a festékrétegekről.

Másodszorra (oldódási próbák alapján), az erősen kötődő és zsíros szennyeződés rétegeket távolítottuk el, párhuzamosan a bevonatréteg regenerálásával, részleges eltávolításával és egységesítésével. Ehhez egy vizes alapú emulziót használtunk, melynek hatását 4:1 arányban hozzáadott DMF-fel⁶ gyorsítottuk. A kívánt eredmény elérésekor in hibálás céljából a felületet dibutil-ftaláttal (Merck) töröltük át. A zsíros lerakódásokra és az eredeti bevonatrétegre azért volt egyaránt hatásos az említett emulzió, mert a bevonatréteghez a 19. század eleji mesterek a megfelelő oldószerral elkevert természetes gyantához gyakran bizonyos mennyiségű, általában szikkatívt, lenolajat keverték (16–18. kép).

⁶ Dimetilformamid.

19–21. kép.
Különböző
típusú tömité-
sek, kittelések.

22–24. kép. A szentélymennyezet festményének retusált részletei.

A festékréteg felválásait, termoplasztikus műanyag (Bewa 371)⁷ és szerves oldószer keverékével, majd az oldószer elpárolgása után állítható hőmérsékletű spatulával rögzítettük.

A hiányok pótlását különböző anyagokkal és módszerekkel oldottuk meg. A mély repedéseket és az injektáló lyukakat mész alapú vakolattal, a kisebb felületi hibákat enyvből és hegyikrétából színezett kittel egészítettük ki. A tömitést igénylő repedéseket akril alapú kittel⁸ telítettük. A többféle beavatkozást és a különböző anyagok használatát az indokolta, hogy a hiányok eltérő jellege miatt nem lehetett egységes megoldást alkalmazni a kiegészítésükre az egész felületen (19–21. kép).

Végül a festmény teljes felületét terpentinben oldott dammárgyanta retuslakkal védtük le. Száradása után került sor az esztétikai helyreállításra vegyes technikájú retusálással (velatura, tratteggio, ritocco), retuslakkal alkalmazott, szikkasztott, olaj alapú festékekkel.

Az eltérő típusú retusteknikákat a festmény különböző részeinek sajátosságai határozták meg (22–24. kép). Egyes területeken a környezethez alkalmazkodó semleges tónusú retus készült, míg a plasztikus ábrázolásoknál tratteggio technika került alkalmazásra.

Retusálás után, megfelelő száradási idő elteltével dammárlakkal⁹ vontuk be a mennyezetkép teljes felületét. Végül matt bevonatot¹⁰ hordtunk fel annak érdekében, hogy a helyreállított falfestmény és a boltozat többi részén levő új falkép egységes megjelenést nyerjen.

Dr. Bogdan Ungurean

egyetemi docens

Universitatea de Arte George Enescu Iasi

Facultatea de Arte Vizuale și Design, Iași

Tel.: +40-745-208-537

E-mail: bogung109@yahoo.com

Web: www.arteias.ro

Fordította: Róth András Lajos

⁷ Alifás és aromás szénhidrogének keverékében (Thinner 372) oldott parafin, ketongyanta és poli-etilén-vinil-acetát, az oldat szárazanyag tartalma 40%. Gyártja: CTS Europe.

⁸ Akril alapú tömitő anyag fára és vakolatra, forgalmazza a CTS romániai fiókja.

⁹ Vernice finale dammar – Ferrario (spray).

¹⁰ Vernis mat a tableaux – Sennelier.